

Список використаної літератури:

1. Костенко Л. В. Річка Геракліта; упоряд. та передм. О. Пахльовської. Київ : Либідь, 2016. 288 с.
2. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень: [статті про літературу]. Київ : Дніпро, 1997. 430 с.
3. Півторадні В. І. Краплини з поетової криниці // Про Павла Тичину : [статті, нариси, спогади]. Київ : Радянський письменник, 1976. С. 200–202.

Анотація

Клочек Григорій. До проблеми музичності поетичного твору (На матеріалі поезії Ліни Костенко «Що в нас було? Любов і літо»)

На матеріалі поезії Ліни Костенко «Що в нас було? Любов і літо» проілюстрована теоретична гіпотеза Євгена Маланюка про особливу роль музичності в поезії. З позицій рецептивної поетики показано, як сприймання поетичного тексту Ліни Костенко асоціюється зі звучанням мелодії, у якій відчувається туга за проминулим літом, що було сповнене взаємним, а тому й щасливим коханням.

Ключові слова. Ліна Костенко, Євген Маланюк, рецептивна поетика, музичність поезії.

Summary

Klochek Grigory. To the Problem of Poetic Work Musicality (based on the material of poetry Lina Kostenko «What did we have? Love and Summer»)

Yevhen Malaniuk's theoretic hypothesis about the special role of musicality in poetry has been illustrated based on Lina Kostenko's poem "What did we have? Love and summer". From the perspective of the receptive poetics it is shown how the perception of the poetic texts by Lina Kostenko is associated with the sound of the melody, in which the melancholy in the passing summer, filled with a mutual, and therefore, happy love, is felt.

Key words: Lina Kostenko, Yevhen Malaniuk, receptive poetics, musicality of the poetry.

УДК 821.09(477-87)

Світлана Ленська
(м. Полтава)

НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА У ЗБІРЦІ ІВАННИ ЧОРНОБРИВЕЦЬ «З ПОТОКУ ЖИТТЯ»

Однією з помітних творчих постатей в українській діаспорній літературі є Олександра Сулима-Блохина (1902-1990), відома під псевдонімом Іванна Чорнобривець. Окремі аспекти її художнього доробку стали предметом студій С. Журби [1], С. Ленської [2], проте творча спадщина письменниці наразі ще не отримала вичерпного й системного осмислення. Відтак метою статті є окреслення тематичного діапазону новел, що увійшли до збірки І. Чорнобривець «З потоку життя», зокрема розкриття в них національної проблематики.

Як і переважна більшість письменників екзилу повоєнної доби, І. Чорнобривець засновувала сюжети своїх творів на достовірних фактах і подіях, на власному

життєвому досвіді. Тож для більш глибокого аналітичного осмислення тематичного спрямування її малої прози необхідно, бодай побіжно, оглянути основні віхи життя письменниці.

Справжнє ім'я мисткині – Олександра Сулима. Вона була донькою священика, народилася неподалік Охтирки Харківської губернії (нині – Сумської області) 4 квітня 1902 року. Відомо, що її родина була російськомовною, проте дівчина наполегливо опановувала українську мову, захоплюючись її милозвучністю, виразністю і багатством. Після закінчення жіночої гімназії Олександра вступила до Харківського ІНО, потім до Харківського університету, який закінчила 1935 року. Пізніше навчалася на курсах іноземних мов (1937) [3].

Педагогічна робота була покликанням Олександри Сулими: з 1919 року вона вчителювала в селах Охтирського повіту, «працювала директором Охтирського дитячого будинку, викладала у вузах України. Працювала в Харківському інституті інженерів транспорту (1933-1941), Інституті планування (1936-1941)» [3].

Про першого чоловіка майбутньої письменниці відомостей не збереглося. Зі спогадів сучасників відомо, що він помер. А от із другим чоловіком, Юрієм Бойком-Блохиним, Олександра Сулима-Блохина в 1943 році залишила Харків і «переїхала до Львова, звідти до Відня» [3]. З 1946 року родина оселилася в Мюнхені. «Працювала науковим секретарем, викладачем мови та літератури у Високій економічній школі (1946-1950), згодом – доцентом (1960), потім професором в Українському технічно-господарському інституті. В Українському Вільному університеті стала доцентом, згодом професором, членом-кореспондентом Української Вільної Академії Наук» [3].

1965 року О. Сулима-Блохина здобула науковий ступінь, захистивши дисертацію «Квітка і Куліш», написала низку наукових праць, зокрема «Питання істоти новели», «Мовно-стилістичні особливості Квітиної прози», «П. Куліш та Г. Сковорода» та інші [3]. Окрім наукової, займалася і значною громадською роботою – «була головою Об'єднання українських жінок Німеччини, членом Світової федерації українських жінок» [3].

Літературний шлях О. Сулими-Блохиної розпочався в 1930-ті роки, але про нього відомо мало. Прибравши псевдонім Іванни Чорнобривець, вона створила низку дитячих казок та оповідань ще в Україні, а в екзилі побачили світ її дві збірки поезій – «З блакиті неба і скорботи душі» (1959) та «Ескізи» (1976), а також збірка новел «З потоку життя» (1963). Ця книга прози, структурована за тематичним принципом, включає розділи «У синьому еддабі», «З глибини минулого», «Незабутні», «Паралелі», «Міра кохання», «В тіні хмародерів», що розкривають її настрої у різні періоди життя. Прикметно, що кожен розділ складається з двох-трьох невеликих новел. А от розділ «О, країно моя, заплакана...» посідає центральне місце у збірці й включає сім творів.

За власним визначенням авторки, її твори репрезентують жанр новели. Однак за структурними та наративними ознаками частина з них швидше тяжіє до оповідань.

Відкриває розділ новела «Дивний вершник», яка повертає читача у роки національно-визвольних змагань. *«Червоні, білі, синьожупанники... Знов білі і знов червоні. Невпинно лилася гаряча кров... Скільки вдів, сиріт блукає по згарющах! Немає ліку жертвам, заподіяним шкодам... Спустошливим вихором прокотилась хуртовина... Зараз ніби стихло. Відгриміли страшні бої... Тільки тужно задуманий могутній ліс в непроникливій і зарослій гущавині своїй ще дбайливо оберігає таємничі загони відважних і нескорених українських партизанів»* [4, с. 31].

Письменниця подає сюжет у реалістичній традиції. Події розгортаються на початку осені, в поетичну добу бабиного літа. Після стислого пейзажного вступу відбувається зав'язка сюжету – селяни у полі спостерігають дивну картину: *«Верхи гнала – не вірять своїм очам – Хівря-комуністка, куховарка з дитячого будинку. <...> Оглядна, в чоботях, в широкій, з достатку пошитой, кубовій спідниці, двічі внизу переложеній плисовою стрічкою. Вишивані рукави української жіночої сорочки повними пузирями надувались в повітрі. Керсетка з рясними вусами щільно облягала дебелий стан. На шиї кілька разків дешевого скляного намиста. Але... Чому ж поверх намиста на грудях великий батюшчин хрест?!.. І на голові поверх хустки знов же... панотцева плисова шапочка?!.. А за плечима – карабін»* [4, с. 33].

У наведеній портретній характеристиці головної героїні, вірніше, антигероїні новели, І. Чорнобривець не випадково означає кілька символічних деталей. По-перше, ім'я – називаючи персонаж Хіврею, авторка актуалізує асоціативний зв'язок зі знаменитою Хіврею із гоголівського «Сорочинського ярмарку» – мачухою красуні Параски, жінкою грубою, злою, лайливою. Подібні характеристики цілком пасують і Хіврі з новели «Дивний вершник». По-друге, професія – Хівря-комуністка працює куховаркою. Як відомо, більшовицький режим ідеологічно підносив праці свого лідера Володимира Ульянова (Леніна). Трансформована ленінська цитата «Куховарка може керувати державою» була широко відома на ту пору. У творі І. Чорнобривець неграмотна куховарка загадує селянам везти продподаток, фактично керує селом, живучи в колишньому панському будинку (буквальне втілення ще одного більшовицького кліше «хто був ніким, той стане всім» – слова з «Інтернаціоналу»). Селяни обурені її діяльністю: *«– Що їй, безбожниці клятій? Ні страху, ні стиду! Бідного чоловіка зі світу зігнала, дітей в сиротинець одвела, а сама – гуляє... В комунію записалась – кажуть, буцім сатані душу свою застановила. Пий, веселись, Хівре!»* [4, с. 35].

І, нарешті, по-третє, виникає асоціація з типом жінки-революціонерки, зображеної М. Хвильовим у новелі «Кіт у чоботях». Гапка на прізвисько Жучок також була неграмотною куховаркою, прала білизну солдатам, їздила на панцирнику, а у вільні хвилини читала «Азбуку комунізму» без палітурки. Але дуже швидко почала наводити жах на дорослих, загартованих у боях чоловіків. Хівря з новели І. Чорнобривець також викликає в односельців страх і ненависть. Однак її витівки, на відміну від образу Гапки М. Хвильового, наражаються на спротив – чоловіки гналися на нею верхи і прагнули розправи. Що ж спричинилося до такого конфлікту?

Письменниця змальовує звичайну побутову ситуацію – місцевий батюшка відспівав покійника, і поховальна процесія рушила до цвинтаря. У цей момент із сільради вискочила Хівря й кинулася з кулаками на священика: *«– Ти що ж, водолазе мерзенний, патlach, – каже, – затятий! Дорогу мені перейти хочеш?! Віщуєш недобру путь?!*

Відразу лясь його по щоці. – А далі – карабін з плеча, та прикладом по плечі, по спині...

– Знімай хрест, – кричить, – собако, доки будеш людей брехнею дурманити?!

Зухвало зірвала з голови священика скуфію, хрест зняла і почепила все на себе. Розгублений батюшка відхрещувався від неї, як від нечистої сили, і потім спитав її з гіркою усмішкою:

– А ти, пропаща вівця, в перейдену мною дорогу досі віриш, від дурних забобонів і після революції позбутися не можеш?!..» [4, с. 35].

Публічна наруга над священником викликала обурення селян. Чоловіки кинулися до Хіврі, і вона була змушена втікати верхи. У цьому кульмінаційному епізоді розкривається важлива для пореволюційної літератури проблема морального обличчя представників влади. Ця тема порушувалася у низці зразків еміграційної літератури (Олени Звичайної, П. Волиняка, З. Дончука та ін.), а також в окремих творах представників «розстріляного відродження» («Анкета» Г. Косинки). Аморальність Хіврі, порушення нею моральних і правових норм не заважає їй бути очільницею села. Її влада базується на нахабстві та безкарності.

Найгірше, з погляду письменниці, що Хівря органічно вписується у систему більшовицької влади, також заснованої на насиллі й визискові. Тому її дикий вчинок – хуліганство і крадіжка – не лише не засуджуються вищими управлінськими інстанціями, а навіть заохочуються: *«Сам секретар партійного комітету задоволено і з подякою тисне їй руку. Хівря швидким рухом зняла хрест, скуфію й урочисто поклала на стіл начальника здобуті трофеї.*

– Маладець, баба! Вот это настоящая антирелигиозная пропаганда! Хвалю!

– Зовсім, зовсім, як за Леніном, – щебетала вслужливо завжінвідділом. – Оця куховарка, дійсно, зможе правити державою!

– Призначте її сьогодні ж на завідательку дитячої комуни, – розпорядився секретар, – і подаруйте червону шовкову хустку!» [4, с. 36].

Тобто за низку правопорушень, здійснених у селі, повітове начальство підвищило її на посаді. Однак не все так однозначно: якби новела була написана в Україні, то кінцівка, найімовірніше, була б сумною. Але І. Чорнобривець була недосяжною для радянської цензури, тож висловила свої політичні симпатії у розв'язці твору: *«Це до міста вскочив загін петлюрівських партизанів і оточив будинок парткому»* [4, с. 36]. Фінал новели залишається відкритим – чи завершиться загибеллю Хіврі рейд петлюрівців, невідомо.

Істотно, що для І. Чорнобривець важливо протиставити поняття віри і безвір'я, які ототожнюються з аморальністю. Представники нової влади відверто демонструють презирство до простих людей та їхніх потреб, знецінюють людську індивідуальність і порушують свободу. Тож, на думку письменниці, побудувати нове життя брудними руками і антигуманними способами, неможливо.

Продовження цієї авторської позиції знаходимо у новелі «Хрестик». Події відбуваються у глухому українському селі: *«Був 1922 рік. Жовтнева революція каламутним виром зрушила глибини. Піняві хвилі бурхливого хаосу підмивали устояне патріархальне життя українського села»* [4, с. 37]. І. Чорнобривець означає своє ставлення до події та її наслідків виразним образом каламутного виру, тобто стихії, яка помножує жертви і не дає змоги вирватися з її обіймів.

Одним із актуальних напрямів більшовицької політики у постреволуційну добу була антирелігійна пропаганда. Вона велася у доволі жорстокий спосіб: більшовики знищували храми, вбивали священників, вилучали предмети культу, які нерідко становили історико-культурну цінність, забороняли вірянам відвідувати церковну службу тощо.

Перш ніж перейти до розгортання сюжету, І. Чорнобривець реалістично змальовує картину постреволуційної дійсності: *«Завідувач школи більше дбав про своє домашнє господарство, бо мав велику родину і мусив її якимсь чудом прогодувати. Платні ж регулярної, звичайно, тоді не було. Кухоль пшона, дві жмені соли і півпуда житнього борошна – це єдиний аванс на кожного вчителя за перше півріччя. <...> У школі не палилося. Було холодно, голодно, непривітно»* [4, с. 38]. Це

фізичний простір буття. А в духовному житті – «... в Бога вірили тільки вдома, а на службі і роботі суворо заборонялось. Нарешті, було офіційно заборонено советським вчителям ходити до церкви, замовляти молебні, панахиди, хрестити дітей, ховати покійників за християнським звичаєм. Всіх, хто бодай в якійсь мірі виявляв ознаки релігійності, “вичищали” з роботи, з “вовчим квитком” і позбавленням права голосу на державних виборах. Ото в таких умовах тягло своє убивче ярмо колось досить сите і багате українське село із своєю невеличкою школою» [4, с. 38].

Після такого детального опису сумних змін, що відбулися внаслідок революції, авторка переходить до власне новелістичного сюжету. Він досить простий і лаконічний – діти помітили в однієї з учениць хрестик і доповіли директорові школи. Всі спостерігали за реакцією адміністратора. Він, як і очікувалося, вигнав дівчинку зі школи. Але новелістичний пуант відбувається, як і належить за законами жанру, наприкінці: «Через кілька місяців у селбуді відбувався гучний показовий суд над цим же самим директором школи за те, що він крадькома в другому селі хрестив свою новонароджену дитину» [4, с. 39]. Отже, І. Чорнобривець доводить, що антирелігійна кампанія стала ще однією з форм наруги над людьми.

У новелі «Червона перина» об’єктом художнього зображення стає проблема так званих «колишніх людей»: «Щоб одержати посаду вчителя в році 1921 за часів встановлення і розгортання советської влади в Україні, треба було мати бездоганну “чистоту” пролетарського походження» [4, с. 40]. Соціальне походження головної героїні Зіни стає зрозумілим лише наприкінці новели. Але ще на початку створюється тривожна атмосфера: наводяться численні питання із анкети щодо соціального походження, на які дівчина або зовсім не відповідала, або написала неправду.

Письменниця змальовує побутову ситуацію: вісімнадцятирічна донька священика Зіна працювала вчителькою у глухому селі, а потім вирішила влаштуватися до дитячого притулку в повітовому місті, де була вища платня. Дорога до міста пролягла через рідне село дівчини. Вона дуже хотіла навідати батьків, знову відчувати затишок і любов, якою її оточували рідні, але вона боялася втратити роботу. Тому вирішила проїхати повз рідну оселю, а потім пішки повернутися з міста за двадцять кілометрів, бо так було б непомітно для стороннього ока. Але тут сталося несподіване: випадково глянувши у вікно, Зінина мати впізнала червону перину, яку подарувала дочці. Зрадивши, вона покликала молодших дітей зустрічати Зіну. Ця родинна тепла зустріч зруйнувала Зініну кар’єру: «Розпрягаючи біля стайні коня, дядько із злорадним задоволенням бурмотів: “– Еге ж, так он воно що! Добре, що це сьогодні у підводи послали саме мене, комнезамівського активіста! Треба буде у сільраді той... як його... в’яснити, чия вона донечка...”» [4, с. 43].

Об’єктом авторської уваги у новелі знову стало соціальне становище учителя. Письменниця вичерпно описала побут Зіни – постійне відчуття голоду, робота в школі до обіду, потім громадська робота у лікнепі, увечері – організація сільського театру. Повертаючись пізно вночі до хати, дівчина не могла зігрітися в нетопленій хаті. Але і покинути роботу було неможливо: «Справа виглядала так, що і на цю працю попасти важко, і з праці звільнитись неможливо. Той же, хто не мав заняття, числився нарівні з “нетрудовим елементом” і брався місцевою владою на спеціальний облік “небезпечних”» [4, с. 40].

Задушлива суспільна атмосфера змальовується реалістично: «Згадалась недавня повітова газета з сатиричним малюнком на першій сторінці: велике сито, а в ньому сидять вчителі, і завідуючий відділом народної освіти їх “сіє” розгонистим рухом. Багатьох одсіяно, лежать носом в землю, в карикатурних позах. То все соціально-

непотрібний елемент. На кожному написана інкримінуюча етикетка: син священника, дочка купця, зять кулака, племінник поміщика, дружина офіцера, петлюрівець і т. ін.» [4, с. 42]. З огляду на це, читач здогадується, що Зіну також «вичистять», тобто позбавлять роботи, а відтак і засобів існування.

Героями малої прози І. Чорнобривець є українські селяни, міська інтелігенція, молодь. Психологічно пронизливим є оповідання «Оселедець». Твір значно більший за обсягом за попередні новели, має складнішу сюжетну будову. Оповідання написане у формі традиційної розповіді від третьої особи, в яку включено щоденник одного з героїв. Твір, подібно до «Новини» В. Стефаніка, починається з розв'язки – пізно увечері двоє змерзлих від холодного вітру й мокрого снігу селян, батько і син, ховають самогубця Кирила. Несподівано з темряви виринула тоненька дівоча постать *«і впала, захлинаючись сльозами, на соснове віко»* [4, с. 44]. Це була студентка університету Валя, кохана Кирила. Ховаючись від чужих очей, ризикуючи виключенням з університету, дівчина виконала останню волю загиблого – передала ікону святого Пантелеймона батькові. Сум прощання з рідною людиною майстерно описаний авторкою: *«Скоцюрбленою мужицькою рукою узяв батько жменю землі і кинув до ями. Мокрі грудочки жаско бухнули і глухо розкотились на гробі. Син його сумно дивився в могилу і рука з набраною глиною так і застигла в повітрі, немов хотів він зігріти той мул, щоб кинути дрібку прощального тепла у холодну братову могилу»* [4, с. 44-45].

Розв'язка сюжету на початку тексту, ретроспективність композиції мають на меті розкрити перед читачем причини, що призвели до трагедії. Розгадка таємниці самогубця містилася у щоденнику юнака. Різким контрастом до сцени поховання, сповненої жалю за втраченим молодим життям, стає зображення бравурно-мажорних комсомольських зборів, де одноголосно було засуджено «прояви міщанської ідеології», допущені Кирилом Паськом. Ледве дочекавшись закінчення зборів, Валя заховалася в глухий закуток під сходами, щоб прочитати щоденник покійного.

Записи охоплюють період із 2 березня 1932 по 10 листопада 1934 року. На титульній сторінці було старанно виведено: *«Найциріші признання у всіх найдорожчих моїй справах і помислах»* [4, с. 47-48]. Два прикметники найвищого ступеня порівняння, вжиті в одному реченні, характеризують емоційну натуру мовця. Образ Кирила формується у читача насамперед через його мовлення.

Перший запис у щоденнику описує минуле хлопця, коли уві сні він пригадав, як у складі армії УНР воював проти більшовиків, був тяжко поранений у бою і потрапив у полон. Під час цього бою загинув від шаблі його товариш Яків. Дивом уникнувши смерті, Кирило добрався додому, де його доглядала мати. Відтоді маленька ікона Пантелеймона Цілителя стала оберегом Кирила. Саме цю ікону він пізніше заповів передати матері. Як відомо, у сновидіннях нерідко відображуються особливо значущі для людини події. Той бій уві сні не лише розкривав пристрасну і героїчну вдачу Кирила, але й символізував його майбутню поразку: *«Ух! Як страшно згадати Якова... Отого товариша мого з розколеною головою...»* [4, с. 50].

У щоденнику між травнем 1932 і вереснем 1934 років немає жодних записів. Мовчання є також експресивним засобом виразності. Письменниця свідомо не вербалізує цей період у житті свого героя, бо чесний і сміливий хлопець, національно свідомий (*«Бог залишив мене живим. А що ж я роблю для ідеї? Для своєї Батьківщини?»*) [4, с. 50]), максималіст, він не міг не реагувати на Голодомор. Імовірно, ця трагедія і змусила юнака організувати студентський підпільний гурток. Однією з надійних дівчат була Валя.

Сенс заголовка оповідання розкривається майже наприкінці: *«Хлопці дразнять мене “Оселедцем”. Мають на увазі козацьку довгу чуприну. Це після того, як я тиждень не давав їм спати вночі. Тільки засну – зараз же починаю кричати, виголошувати українські гасла»* [4, с. 51]. Дізнавшись про національносвідому позицію Кирила, секретар комсомольської організації вчинив провокацію – напоїв хлопця горілкою, начебто з нагоди роковин революції, а потім почав випитувати про участь у СБУ (перший показовий репресивний захід проти української інтелігенції). Наступного дня у партійному осередку юнака допитували щодо його участі у петлюрівському війську і зв'язків з іншими студентами. Хлопцеві показали стос доносів на нього. Кирило ясно усвідомив, що його чекає арешт. Тому він вирішив учинити самогубство як акт політичного протесту. Оповідання І. Чорнобривець було написане у 1950-ті роки, але, ймовірно, сюжет нав'язаний обставинами загибелі Миколи Хвильового у травні 1933 року. У розв'язці оповідання схвильована Валя бачить привид загиблого Кирила за вікном, що символізує продовження нею його ідеї служіння українській справі.

Жахлива трагедія Голодомору реалістично достовірно розкрита у діалогії *«Страшна весна»* і *«В обіймах голодного міста»*. Оскільки вона вже ставала предметом аналітичного осмислення [1], детальніше зупинятися на ній не будемо.

Питання збереження національної ідентичності та морально-етичного імперативу розкрито в оповіданні *«Хрестини»*. Головна героїня – 28-річна Уляна, яка після десятилітньої каторги виходить на *«вільне поселення»*. До неї привезли семирічну дочку, яку начальник тюрми зареєстрував як Сталіну і котра виховувалась у дитячому будинку.

Трагедія Уляни описана просто: *«– А я ж була з гарним хазяйським сином, сусідським хлопцем, Микитою, заручена, – райдужна усмішка заграла на її обличчі і вона мрійливо додала. – В повстанцях він був, а я йому їсти в ліс носила... Ой, той же Йосип з другої вулиці, що сватав мене, зі злоти підстежив і доніс»* [4, с. 77]. Згодом він гірко покаявся за свій вчинок, готовий був прийняти смерть від Микити, але ми не дізнаємося про їхні подальші долі.

Сива, змучена сухотами Уляна з нетерпінням чекала приходу доньки. Народжена від коменданта, вона у дворічному віці була розлучена з матір'ю, тож поведінка дівчинки, її мовлення віддзеркалюють набір більшовицьких ідеологічних штампів і є результатом радянської виховної системи щодо дітей *«ворогів народу»*: *«– Йой! Кур... Курчаточко моє, голуб'яточко... – заголосила Уляна до донечки.*

Мала обома руками відпихнула її, суворо погрозила в повітрі пальцем і відрізала: – Ну, ти! Враг народа! Прр-авалюй!» [4, с. 78].

На питання сусідок по бараку вона відповідала: *«– Нас хараішо учілі! Я знаю стіхі Сталіна, Леніна, Чапаєва! Я знаю: Сталін нам всім атец. І мнє тоже, – задоволено кивнула дівчинка.*

–А ще чого мудрого тебе навчили? – роздратовано спитала чергова.

– Що, що?! – тупнула ногою Сталіна, – я умею танцевать «Вдоль по улізе мятеліца мятьот» і «Камаринскую».

–А що ж ви вдень робили? – спитала днювальна.

– Удень?! – повторила без помилки дівчинка. – Удень – детсад, школа. После абеда піяли і таскалі драва, адбрасивалі снєг, вазілі воду, милі пали; летом работалі на гароде» [4, с. 78].

Ламана російська мова, грубість маленької дитини вразили жінок. Уляна побивалася через її моральне скалічення, від хвилювання вона не розуміла слів

доньки. Материнська ласка змішувалася в її серці з пекучим жалем від ставлення доньки: «– Паварачівайся скареє, есть давай! – Нам там гаварілі, што ви все тут вредітелі і “контра”, – гу-у! – і дівчатко здригнулось гидууючи. – Вас нада всех вистрелять, ви ж хателі савецкую власть пагубіть?!.. Я знаю, знаю всьо! – немов виголошуючи присуд, грізно белькотала дитина» [4, с. 79]. Отже, дитину цілеспрямовано налаштували проти матері, виховували ненависть і презирство до неньки, до рідної мови.

Ставлення ув'язнених жінок, сусідок по бараку, віддеркалює кращі риси національного характеру: «З вечірньої пайки хліба майже кожна жінка вломлювала шматочок і мовчки клала на Улянин стіл» [4, с. 79]. Єдиний спосіб духовного порятунку маляти вони вбачали в обряді хрещення. Кожна знайшла собі заняття – одні зі старих спідниць ладнали сукенки, інші готували їжу, а п'ятеро найдосвідченіших шили із кропив'яних мішків ритуальний одяг. За три дні дівчинка трішки оговталася, стала ласкавою і веселою. Жінки запросили і таємно провели в барак старенького священика, який і провів таїнство хрещення. «Це було найбільше свято їхньої численної баракової родини. І кожна, бодай на хвильку, поринала в спогад тепер уже ілюзорного, давно проминулого сімейного щастя і затишку» [4, с. 81]. Але в барак увірвався комендант. За церковний обряд і священикові, й Уляні присудять ще по десять років каторги. Кінець оповідання сумний – хвора мати навряд чи переживе новий термін, а Христинку знову відвезуть до дитбудинку і виховують зросійщеною і морально скаліченою.

Підсумовуючи розмисли над новелістикою І. Чорнобривець, зазначимо, що розділ «О, країно моя, заплакана...» у збірці «З потоку життя» розкриває особисті трагедії українців (селян, інтелігенції), які у страшні часи пореволюційного десятиліття і сталінського терору намагалися зберегти чистоту рідної мови, свої національні звичаї і традиції. Не випадково у низці творів порушується проблема ставлення героїв до релігії. Адже в радянську добу атеїзм був агресивно войовничим. Але авторка переконана, що лише духовне начало, збережене в душах кожної людини, здатне протистояти свавіллю і злу.

Отже, у малій прозі І. Чорнобривець порушує важливі проблеми збереження духовності в жорстоких умовах репресивної системи, проблеми національної ідентичності. Ці твори не втратили своєї актуальності й нині. Письменниця пішла за вічну межу 12 грудня 1990 року в німецькому Мюнхені, але до останнього подиху любила Україну і своїм письменницьким хистом служила їй. На могилі мисткині викарбувано слова: «Готова до жертви, повна любові, віддана Батьківщині» [3]. Всім своїм життям вона довела вірність цьому гаслу.

Список використаної літератури:

1. Журба С. С. Трагедія українського селянства під час голодомору у прозі діаспори (на матеріалі творів Олени Звичайної та Іванни Чорнобривець) // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність. 2017. Вип. 10. С. 102–113. URL: Retrieved із https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/article/view/1034. (дата звернення: 17.09.2017).
2. Ленська С. В. Українська мала проза 1920-1960-х рр.: на перетині жанру і стилю : [монографія]. Полтава : ПолтНТУ, 2014. 656 с.
3. Сулима-Блохин Олександра Парфенівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сулима-Блохин_Олександра_Парфенівна. (дата звернення: 17.09.2017).
4. Чорнобривець І. З потоку життя : [новели]. Мюнхен, 1963. 164 с.

Анотація

Ленська Світлана. Національна проблематика у збірці Іванни Чорнобривець «З потоку життя»

У статті проаналізовано фрагмент збірки талановитої письменниці у діаспорі І. Чорнобривець «З потоку життя», зокрема розділ «О, країно моя, заплакана...». У семи оповіданнях і новелах розділу зображено жахливу тоталітарну систему, яка руйнує життя і душі українців. Розкрито проблематику творів, особливості сюжетобудування, образної системи.

Ключові слова: новела, оповідання, еміграційна література, антитоталітарне спрямування, реалізм.

Summary

Lenska Svitlana. National Problems in the Collection "From the Flow of Life" by Ivanna Chornobryvets

The article gives the analyze of a fragment of a collection of talented writer in Diaspora I. Chornobryvets «From the Flow of Life», in particular the section «Oh, my country is crying ...». A terrible totalitarian system that destroys the lives and souls of Ukrainians is depicted in seven short stories of the section. The problems of short stories, features of topic story building, system of images are revealed.

Key words: short story, novella, emigration literature, anti-totalitarian tendency, realism.

УДК 821.161.2

Галина Насмінчук
(м. Кам'янець-Подільський)

«БЛОКПОСТ» БОРИСА ГУМЕНЮКА ЯК ЗРАЗОК НЕФІКЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Книга віршів, новел і публіцистики Бориса Гуменюка «Блокпост», оприлюднена 2016 року видавничим центром «Академія», в черговий раз засвідчила таку прикметну рису сучасної мілітарної літератури, як перевага документалістики надбелетристикою. На сьогодні контекст такої літератури репрезентований цілою низкою вартісних видань, передусім це «Маріупольський процес» Галини Вдовиченко, «Приватний щоденник. Майдан. Війна» Марії Матіос, «Іловайськ» Євгена Положія, «Чорне сонце» Василя Шкляра, «Укри» Богдана Жолдака, «Аеропорт» Сергія Лойка, «АТО-манія» Івана Гургули, «2014» Владислава Івченка, «100 днів полону, або Позивний 911» Валерія Makeєва, «Календар любові» Юрія Іздрика, «Літо-АТО» Олафа Клеменсена, «Життя Марії», «Тамплієри» Сергія Жадана, «Велика війна. 2014» Михайла Слабошпицького та ін.

Про те, що «Блокпост» паралельно з іншими явищами художньої літератури послідовно відтворює реальні події, адекватно відповідає на виклики сьогодення, отож, належить до літератури non-fiction, вже писали такі дослідники, як А. Бондар, Н. Головченко, О. Дрималовський, Б. Пастух, Я. Поліщук та ін. «Блокпосту», – відзначає О. Соловей, – також властиві й такі ознаки non-fictionу, як опис значного